

Analyysi

Laura Saarenmaa ja Pasi Valtonen

Murtumia talousosastolla

Lihavienti talousjournalismin aiheena

”Jos valtiolla on raha tiukassa niin miksi myydä tukien varassa tuotettua lihaa ulkomaille?” kysyttiin maa- ja metsätalousministeri Sari Essayahilta viestipalvelu X:ssa (aik. Twitter) marraskuussa 2023.¹ Kysymys oli reaktio Essayahin jakamaan *Maaseudun tulevaisuuden* uutiseen, jonka mukaan suomalaista broileria sai alkaa viedä Kiinaan. Aasian maiden 2010-luvulla suomalaisfirmoille avautuneet lihamarkkinat kasvattivat vetovoimaansa entisestään Venäjän hyökkäyssodan myötä. Syksyllä 2023 maa- ja metsätalousministeri Essayah iloitsi Facebook-sivullaan, että uuden sopimuksen myötä Kiinaan sai viedä sianruhojen lisäksi myös *jalosteita*, kuten leikkeleit, nakkeja ja nugetteja. Marraskuussa 2023 ovet avautuivat myös suomalaiselle broileriteollisuudelle. Vuonna 2024 suomalaisen sian- ja broilerinlihan vientikauppa vahvistui vientiluvilla Etelä-Afrikkaan ja Vietnamiin.

Keskustelufoorumeilla ja uutisten kommenttiketjuissa vastaanotto Essayahin ilouutisiin ei ollut erityisen riemukasta. Maataloustukien avulla, massiivisissa tehdaskomplekseissa tuotettujen sianliharöykkiöiden laivaamista Aasiaan oli ehditty ihmetellä julkisuudessa jo vuosia. ”Suomalaisten veronmaksajien subventoimaa sianlihaa viedään Kiinan kuluttajille. Tämä on sekä ilmaston kannalta että taloudellisesti kestävämpiä”, kommentoi Helsingin kaupungin pääekonomisti Mikko Kiesiläinen HKScanin satsauksia Kiinan markkinoille jo keväällä 2019.² Samansuuntaisia kommentteja ovat vuosien varrella esittäneet monet muutkin. Miksi rahdata suomalaisin verovaroin tuettua, huoltovarmuuden kannalta tärkeällä viljalla ruokittuja eläimiä syötäväksi toiselle puolelle maapalloa, kun se laskelmien valossa ei ole edes taloudellisesti kannattavaa, pohdiskeltiin *Helsingin Sanomissa* 4.4.2022. Kevään ja kesän 2024 mittaan vaikeuksia lihatalojen vientitavoitteille ovat aiheuttaneet niin vientialojen lakko kuin Kiinan kaavailemat tuonnin ehtojen kiristykset. Suomalaisten lihatalojen vientimäärät Kiinaan ovatkin ehtineet jo laskea huippuvuosista. Myös kotimaassa sianlihan kulutus jatkaa laskuaan.

Uutiset ja tutkimustulokset lihansyönnin aiheuttamista terveysriskeistä sekä teollisen meijeri- ja lihateollisuuden ilmasto- ja ympäristökuormasta ovat alkaneet näkyä kansalaisten kulutuskäyttäytymisessä. Terveys-, ilmasto- ja ympäristönäkökohtien rinnalle on alkanut nousta myös eläinetiikan näkökulma, yleistyvä ymmärrys tuotantoeläimistä älyllisinä ja tuntevina, kipua ja kärsimystä

kokevina olentoina. Eläinetiikkaa julkisuuden asialistalle ovat nostaneet taiteilijat, tutkijat ja aktivistit, kuten kirjailijat Elli Valtonen ja Laura Gustafsson, kuvataiteilija Terike Haapoja, filosofi Elisa Aaltola, eläinaktivisti Benjamin Peltola, eläinoikeuspuolue EOP, Oikeutta eläimille- ja Animalia -eläinoikeusjärjestöt sekä syksyllä 2024 perustettu Eläinoikeusakatemia. Myös Ylen kolumnistit ovat viime vuosina tarttuneet ahkerasti aiheeseen.³ Kirjailija Susanna Hast ennusti lokakuussa 2023 ilmestyneessä kolumnissaan, että tuotantoeläimiä koskeva lainsäädäntö tulee lähitulevaisuudessa muuttumaan, ja että lainsäädännön muutosta enteilevät laajan kansanosan kielteiset kannat turkistarhausta kohtaan. Kansalaisaloite turkistarhauksen kieltämiseksi keräsi syyskuussa 2023 vaadittavat 50 000 kannattajaa alle vuorokaudessa. Aloite luovutettiin eduskunnalle 9.9.2024. Myös kansalaisaloite eläinten perusoikeuksien lisäämisestä perustuslakiin keräsi vaadittavan kannattajamäärän ja eteni eduskuntaan joulukuussa 2023.⁴

Julkisten puheenvuorojen voimistuessa myös uutisjournalismissa on rohkaistu ottamaan kantaa tuotantoeläinten kohteluun. *Helsingin Sanomat* huomautti pääkirjoituksessaan (HS 28.11.2023) hyvinvointiyrittäjä Maria Nordinin lemmikkikanansa kohtelusta saamasta eläinoikeusrikostuomiosta. ”Nordinin eläintenpitoa on vaikea olla vertaamatta niihin 86 miljoonaan nimettömään tuotantoeläimeen, jotka teurastetaan Suomessa joka vuosi ankean elämän päätteeksi. [– –] On toki arvokasta, että Helsingin käräjäoikeus kantoi huolta [Nordinin lemmikkikanan] kohtelusta, mutta laki ei taida nyt olla kaikille kanoille sama”, pääkirjoituksessa todettiin.

Talousjournalismin näkökulmiin keskustelua eläinteollisuuden etiikasta on ollut vaikea sovittaa. Pieniä merkkejä muutoksesta on kuitenkin alkanut näkyä myös talousosastolla. *Helsingin Sanomat* tarttui aiheeseen laajassa ruokaviennin näkymiä selvittävässä haastatteluartikkelissa (HS 4.4.2022).⁵ Artikkelin lähtökohtana olivat julkisuudessa esitetyt epäilykset ulkomaille suuntautuvan lihaviennin kannattavuudesta ja eettisestä kestävydestä. Tässä kirjoituksessa käymme läpi artikkelissa esitettyjä argumentteja, joilla lihan vientikauppaa alan toimijoiden taholta perusteltiin.⁶ Ennen varsinaista analyysia esittelemme tarkastelemamme juttukokonaisuuden osat ja elementit. Tämän jälkeen kuvaamme lyhyesti teoreettisen viitekehyksen ja menetelmän, johon analyysimme perustuu.

Katse merikontin sisään

Koko aukeamalle levittyvä haastatteluartikkeli ”Suomi haluaa moninkertaistaa ruokavientinsä, mutta tappiolla tuotetun possun vieminen Aasiaan herättää kysymyksiä” (HS 4.4.2022) käsittelee lihaviennin kannattavuutta ja ruokaviennin näkymiä Suomessa. Artikkelissa haastateltuja henkilöitä ovat lihatalo Atrian vientijohtaja Heikki Tynjälä, maa- ja metsätalousministeriön (MMM) ruokaosaston markkinayksikön neuvotteleva virkamies Pekka Sandholm ja Luonnonvarakeskuksen (LUKE) erikoistutkija Csaba Jansik. Kuvituksen kautta keskusteluun osallistuvat myös lihavientiä julkisuudessa kritisoinneet vihreiden silloinen kansanedustaja Satu Hassi ja eläinfilosofi Elisa Aaltola. Hassia ja Aaltolaa ei haastatella artikkelissa, mutta molempien kasvokuvat on sijoitettu rinnakkain jutun alkuun. Hassin ja Aaltolan kuvat ja viittaukset heidän Twitterissä esittämäänsä kritiikkiin rakentavat juttuun avoimesti haastavan,

lihatalojen toimintaa ja vinoutunutta lihatuotannon tukipolitiikkaa kyseenalaistavan kontekstin. Haastateltavista ainoastaan Atrian Heikki Tynjälä esiintyy jutussa kasvokuvallaan. Leipätekstiä rytmittävät henkilökuvien sijasta Suomen elintarvikevientiä kuvaavaa pylväsgrafiikkaa (verrokkimaina Ruotsi ja Tanska) sekä ruokaviennin prosenttiosuuksia tuoteryhmittäin kuvaava lohkografiikka. Jutun pääkuvaksi on valittu kuva broilerkanojen kasvatushallista. Tunteita herättävän kuvan etualaan on poimittu arviolta muutaman päivän tai viikon ikäinen, turvekuivikkeen päällä asteleva kananpoika. Pienen linnun haavoittuvuus ja lyhyen syväterävyyden esiin piirtämä yksilöllisyys on ristiriidassa kuvatekstin kanssa, jossa puhutaan eläintä siekailematta välineellistään ”broilerinlihan vientipotentiaalista Aasian markkinoilla”.⁷ Artikkelin aloituskappale maalaa vahvan visuaalisen mielikuvan merikontin sisälle pinotuista kananvarpaista:

Tässä kuussa noin 23 000 kiloa pakastettuja kananvarpaita lähti merikontissa matkaan kohti Etelä-Koreaa. Lihatalo Atrialle kyse oli ilon päivästä, sillä vientilupaa odotettiin kuusi vuotta.

Brittiläinen mediatutkija David Morley (2017, 199–205) on kirjoittanut merikontista globalisaation symbolisena ja materiaalisena yksikkönä. Morleyn mukaan globalisaatio mielletään viestintätieteissä usein abstrakteiksi ja aineettomiksi informaation ja ihmisten liikkeiksi. Morley muistuttaa, että globalisaatio tarkoittaa myös perinteisten fyysisten tavaralastien kuljettamisesta halvimmalla mahdollisella tavalla eli meriteitse, rahtialuksiin päällekkäin pinotuissa kuljetuskonteissa. Kuljetuskonttien läpäisemätön metallikuori tekee niistä näkymättömiä. Vaikka kontti voi kätkeä sisäänsä kaikki maailman kuviteltavissa olevat ihmeet ja hirveydet, emme katso niiden sisään emmekä kiinnitä niihin huomiota. Kuljetuskonttia voitaisiinkin pitää yhtenä niistä kulttuurisista mekanismeista, jotka mahdollistavat katseen kääntämiseen pois eläinten teollisen mittakaavan hyväksikäytöstä.⁸

HS-artikkelin aloituskappale ei pyri torjumaan mielikuvaa merikontin sisällöstä, vaan maalaa vahvan, materiaalisen mielikuvan ”pakastetuista kananvarpaista” ja ”merikontissa seilaavista lihapaloista”, lihankuljetuksen groteskia ja makaaberia ulottuvuutta tarkoituksellisesti korostaen. Raflaavaa aloituskappaleen jälkeen artikkelin fokus pitäytyy talousjournalismille ominaisesti liiketoiminnan taloudellisessa kannattavuudessa. Artikkelin alku ja kuvitusvalinnat ovat kuitenkin tärkeitä, koska ne vahvistavat jutun kriittistä, vientitoiminnan eettistä kestävyyttä epäilevää lähtökohtaa.

Menetelmänä ehtolauseanalyysi

Analyysimme keskittyy siihen, millaisin argumentein lihaviennin kannattavuutta tekstissä perustellaan. Etsimme tekstistä lausumat, joilla lihavientiä perustellaan ja muodostimme väitteistä implikaation eli *ehtolauseen*. Ehtolause on lähtökohtaisesti ”Jos, niin” -muotoinen väite, mutta luonnollisessa kielessä myös ”... koska..” -muotoiset lauseet voidaan kääntää ehtolauseiksi. Esimerkiksi lauseet ”Jos sataa, niin on pilvistä” ja ”koska sataa, niin on pilvistä” ovat totuusehtoisesti yhtäpitäviä. Analyysimme keskittyy tekstikokonaisuudesta muodostamiemme ”vienti on kannattavaa, koska” -lauseiden sisällöllisen yhteyden tai yhteyden puuttumisen arvioimiseen. Analyysimme nojaa siis

ei-klassiseen relevanssilogiikkaan, joka vaatii etu- ja takalauseen välille *relevantin yhteyden* (ks. esim. Read 2010; Priest 2008).⁹ Analyysimme ensimmäisenä työvaiheena oli etsiä argumentit, jotka puhuivat suoraan tai epäsuorasti lihaviennin taloudellisen kannattavuuden puolesta. Argumenteista muodostimme ehtolauseita, jotka ovat muotoa: ”Lihavienti kaukomaihin on kannattavaa, koska...”. Ehtolauseiden avulla saatoimme tarkastella argumenttia ja arvioida etu- ja takalauseen välistä sisällöllistä yhteyttä tarkemmin. Valitsimme ehtolauseen työvälineeksemme perinteisen argumentaatioanalyysin sijaan siksi, että argumentaatioanalyysi keskittyy pääosin muodollisten päättelyvirheiden kartoittamiseen (ks. Kakkuri-Knuutila 1998; Jokinen ym. 1998.) Artikkelissa esitetyt argumentit eivät kuitenkaan sisällä niinkään *muodollisia* päättelyvirheitä, vaan tekstissä esitetyt argumentit ja perustelut ovat pikemminkin *sisällöllisesti* ongelmallisia.¹⁰

On syytä todeta erikseen, että olemme konstruineet ehtolauseet analyysimme tarpeisiin, eikä niitä löydy sellaisenaan tekstistä. Ehtolauseiden perusteena olevat argumentit tai sellaisiksi tulkitsemamme lausumat tekstistä kuitenkin löytyvät. Ehtolauseiden muotoileminen edellytti paikoin tarkoituksellisen suopeaa tulkintaa. Pyrimme siis tietoisesti myötäilemään ja ymmärtämään puhujaosapuolten päämääriä ja tavoitteita, ja tarkastelemaan tekstissä esitettyjä lausumia parhaassa mahdollisessa valossa. Suopean tulkinnan ohjaavaa osuutta korosti se, että haastateltavien suoriksi sitaateiksi kirjoitetut puheosuudet eivät olleet kaikilta osin johdonmukaisia, vaan niissä saattoi ilmetä epäselvyyksiä tai sisällöllisiä ristiriitoja.

Suorien sitaattien ohella asioita tuodaan tekstissä esiin epäsuoralla esityksellä, jossa toimittaja vetää sanottua yhteen ja tekee päätelmiä haastatteluissa sanotun pohjalta. Huomioimme tämän analyysissämme siten, että vaikka keskityimme ehtolauseiden muotoilemisessa haastateltavien puheeseen ja suoriin sitaatteihin, teemme tulkintoja koko tekstikokonaisuudesta. Erotamme suorat sitaattit lainausmerkeillä ja pyrimme tekemään analyysissämme kaikissa kohdin selväksi, kenen puheesta kulloinkin on kysymys. Esittämiemme ehtolauseiden järjestys mukailee jutussa ilmenevää esitysjärjestystä.

Seuraavaksi käymme muodostamamme ehtolauseet esitysjärjestyksessä läpi. Arvioimme sitä, millaisiin taustaoletuksiin argumentti perustuu ja arvioimme kussakin kohdassa kannattavuusväittämän ja sitä perustelevan ehtolauseen välistä yhteyttä. Emme siis niinkään pyri arvioimaan, onko vienti kannattavaa tai kannattamatonta, vaan arvioimaan sitä, miten hyvin artikkelissa esitetyt lausumat tukevat väitettä viennin kannattavuudesta. Arvioimme ehtolauseita paitsi itse tekstissä esiin tuotujen tietojen perusteella, myös suhteessa tutkimustietoon sekä uutisjulkisuudessa esitettyihin tietoihin.

Argumentti I: Lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska näin vältetään hävikkiä.

Groteskia mielikuvaa ruokkivaa aloituskappaleen jälkeen HS-artikkelin fokus tarkentuu liiketoiminnan taloudelliseen kannattavuuteen: miksi pakastettuja kananvarpaita kannattaa viedä Etelä-Koreaan ja Kiinaan? Kysymykseen vastaa Shanghaista puhelimeen vastaava Atrian vientijohtaja Heikki Tynjälä, joka tekee jutun mukaan ”paljon töitä, että Aasiassa syötäisiin suomalaista lihaa”. Vastaus esitettyyn kysymykseen on se, että kananvarpaita kannattaa viedä Aasiaan, koska niille ei ole kysyntää Suomessa. Tästä

muodostuu tulkintamme mukaan juttukokonaisuuden ensimmäinen ja samalla nähdäksemme myös vahvin argumentti.

Argumentti nojaa talonpoikaiseen niukkuuden ajan mielenmaisemaan: kun eläimiä kerran tapetaan, hyödynnetään sitten kaikki osat ja vältetään hävikkiä. Toiminnan varsinaiset tekijät häivytetään tässä argumentissa näkyvistä. Erikseen mainittuna toimijana erottuu nirsoileva suomalainen kuluttaja, joka suosii valikoituja eläinten kehonosia ja vieroksuu toisia, aiheuttaen näin ongelmaksi muodostuvien ylijäämäosien syntymisen.

Argumentti on kuitenkin vain puoliksi pätevä. Kuten artikkelissa kerrotaan, vienti ei käsitä ainoastaan suomalaisille kelpaamattomia ruhonosia, vaan ainoastaan puolet vientituotteista koostuu näistä ylijäämäosista. Hävikiksi luettavia kanavarpaita, sianpäitä, sorkkia ja muita suomalaiskuluttajille kelpaamattomia kehonosia ei syntyisi vientiin liikeneviä määriä ilman eläinten teollisen mittakaavan teurastustoimintaa – ja myös niiden parempien osien vientiä. Kuten artikkelista myöhemmin käy ilmi, myöskään syötäväksi kelpaavat kehonosat eivät mene enää entiseen malliin kaupaksi suomalaisille. Tästä huolimatta sianlihan ja broilerin tuotantomäärät ovat pysyneet korkeina. Tynjälä tekee eron jalostettujen premium-tuotteiden ja eläinten hävikkiosien välille, ja toteaa, että vienti nojaa näihin kahteen kategoriaan, ei näiden väliin jäävään ”bulkkiruokaan”. ”Tuiki tavallista jauhelihaa ei kannata viedä”, hän tiivistää. Tekstikohdassa ei käy ilmi, mitä ”jalostetut premium-tuotteet” ovat, eikä se selviä artikkelissa myöhemminkään (ks. tästä myös argumenttien IV ja VII kohdalla).

Argumentti II: Lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska puhdas vesi ja ilma muodostavat edullisen kilpailuaseman suomalaiselle lihalle.

Järjestyksessä toinen argumentti esitetään niin ikään Atrian vientijohtaja Heikki Tynilän suulla. Tekstikohdassa käsitellään suomalaisten tuotteiden erityisyyttä suhteessa muihin maihin. Suomalaisten lihatuotteiden kilpailukeino on niiden *puhtaus*. ”Heidän [kiinalaisten] mielestä on uskomatonta, että siat juovat Suomessa ihan ihmisille juomakelpoista vettä. [––] Puhdas ilma ja juomavesi tuovat lisäarvoa tuotteelle”, Tynilä kertoo artikkelissa. Retorisena keinona tässä argumentissa on kontrastiparin rakentaminen: Suomessa on toisenlaista (parempaa) kuin Kiinassa tai muissa kilpailijamaissa. Puhdas ilma ja vesi eivät kuitenkaan tee Suomesta erityistä. Lihateollisuuden tarpeisiin jalostetut teurassiat ja broilerit eivät Suomessakaan vietä aikaansa raittiissa ulkoilmassa vaan koneellisesti ilmastoiduissa kasvatushalleissa. Ihmisille juomakelpoista vettä teuraseläimille juottavat myös eurooppalaiset kilpailijamaat. Tähän velvoittaa eurooppalainen, tuotantoeläinten pitoa koskeva lainsäädäntö.¹¹

Argumentti III: Lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska Tanskan esimerkki osoittaa, että viennillä on suuri kasvupotentiaali.

Myös kolmas argumentti rakentuu vertailun varaan. Tekstikohdassa puhutaan Luonnonvarakeskuksen Csaba Jansikin suulla Suomen ruokaviennistä eurooppalaisittain poikkeuksellisen vaatimattomana: ”Kateelliset katseet tähyävät Tanskaan, missä maatalous on maan suurin vientiala ja kymmenen kertaa suurempi bisnes kuin Suomessa.” Onkin totta, että tanskalaiset vievät sianlihaa Kiinaan moninkertaisesti

enemmän ja menestyksekkäämmin kuin Suomi. Tanskalla on leudon ilmastonsa johdosta Suomea huomattavasti paremmat edellytykset sikateollisuuden harjoittamiseen jo pelkästään alhaisempien lämmityskustannusten takia. Artikkelissa ei kuitenkaan kerrota, että Tanskan sikateollisuus on raskaasti velkaantunutta ja voimakkaasti kansallisin verovaroin tuettua liiketoimintaa.¹² Tanskan kansalliset panokset Aasian lihamarkkinoille ovat eurooppalaisittain vertaillen niin massiivisia, että voi kysyä, miksi Suomen olisi syytä yrittää kilpailla Tanskan kanssa tällä toimialalla. Jutussa viitataan tanskalaisten sianlihatehtailun volyyymiin kateutta ruokkivana seikkana, vaikka massiivinen sianlihateollisuus väistämättä heikentää Tanskan maabrändiä, mainetta ja uskottavuutta modernina, ilmastopolitiikaltaan edistyksellisenä Pohjoismaana.¹³ Kesällä 2024 Tanskan uutisoitiin asettavan ensimmäisenä maailmassa eläintuotannolleen hiilidioksidipäästöjä kompensoivan hyvitysveron.¹⁴ On todennäköistä, että paineet lihatuotannon verottamiseen myös EU-tasolla kasvavat.

Argumentti IV: Lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska vientiä pitää monipuolistaa

Neljäs argumentti sivaltaa syvälle suomalaiseen kipukohtaan, suomettuneisuuden syntiin: ”Suomesta puuttuu ruokaviennin kulttuuri”. Vuosikymmeniä jatkunut neuvostokaupan ja sitä seuranneen venäjänkaupan dominanssi on tehnyt suomalaisista vientiyrityksistä epäinnovatiivisia. Sotien jälkeistä mentaliteettia on ollut myös eurooppalaisittain poikkeuksellisen korkea omavaraisuusaste, jolla on EU-aikakaudella perusteltu korkeita maataloustukia. Kohdassa haastatellulta Luonnonvarakeskuksen Csaba Jansikilta olisi voinut kysyä vielä, onko Kiinaan, Vietnamiin ja Etelä-Koreaan seilaavat merikontit täynnä kananvarpaita ja sianpäitä sitten sellaista vientikulttuuria, jota Suomessa halutaan vahvistaa. Kuten artikkelissa kerrotaan, jo Juha Sipilän hallituksen (2015–2019) teettämän selvityksen johtopäätös oli se, että halvan bulkkilihan ja eläinten ylijäämäosien vieminen kaukomaihin ei ole taloudellisesti kannattavaa. Tukipolitiikalla ja verotuksella tuettuun halpatuotantoon perustuvat, nyt vientiluvan saaneet lihajalosteet tuskin tuovat tähän linjaan muutosta.

Argumentti V: Lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska lihan kulutus kotimaassa laskee

Argumentissa viennin kannattavuuden ja sen perustelun välillä ei ole aitoa yhteyttä. Artikkelin kohdassa, jossa käsitellään lihan kulutuksen laskua, todetaan että ”viennin tarvetta tulee olemaan, koska kulutus laskee mutta tuotanto kasvaa”. Asiayhteydessä ei kerrota, miksi tuotanto kasvaa, vaikka kulutus laskee. Artikkelissa käytetty sitaatti on peräisin aiemmin Ylellä julkaistusta, HK Scanin vientijohtaja Juha Ruoholan haastattelusta. Mutta jos kulutus laskee, miksi tuotantoa ei pyritä sopeuttamaan laskevaan kysyntään ja tarjoamaan suomalaisille tuotteita, joille on markkinoilla kysyntää? Itse arvelemme, että vastaus kysymykseen löytyy EU-tukipolitiikasta, joka pakottaa pitämään lihan tuotantomäärät korkeina tai jopa kasvattamaan niitä, jotta laskevat voittomarginaalit saadaan kompensoitua tukijärjestelmässä.¹⁵

Maa- ja metsätalousministeriön Pekka Sandholm arvioi HS-artikkelissa, että lihankulutus länsimaissa tulee jatkamaan laskuaan, koska lihansyönti on ilmastolle, ympäristölle ja ihmisterveydelle vahingollista: ”Ilmasto- ja terveystieteistä syistä varsinkin punaisen lihan kulutusta tulisi vähentää.” Maa- ja metsätalousministeriössä

kulutuksen lasku Suomessa nähdään siis toivottavana kehityksenä sekä ilmastosyistä että kansalaisten terveyden kannalta. Ilmasto- ja ympäristösyillä lihan vientiä kaukomaille ei kuitenkaan voi perustella. Lihantuotannon ilmasto-, ympäristöhaitat eivät Suomesta häviä, vaikka täällä tuotettu ja merten halki kuljetettu liha syötäisiin toisella puolella maapalloa.

Argumentti VI: Lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska se vaikuttaa kokonaiskannattavuuteen.

Tämä Atrian Heikki Tynjälän suorassa sitaatissa esittämä argumentti on epämääräinen ja väistelee suoraa kysymystä lihaviennin (kohdassa puhutaan tappiolla tuotettujen sianruhojen viennin) taloudellisesta kannattavuudesta: ”On vaikea sanoa yksiselitteisesti, mikä on kannattavaa. Jos sellainen tuote, josta muuten ei saataisi lainkaan preemioita, ja se viedään, niin se vaikuttaa kannattavuuteen. Se vaikuttaa kokonaiskannattavuuteen, vaikka yksittäinen tuote ei niin hirveän kannattava olekaan”. Kokonaiskannattavuudesta puhuessaan Tynjälä tulee myöntäneeksi, että vientitoiminta on tosiasiaa tappiollista. Talousjargonilta kalskahtavan *preemion* voi asiayhteydessä ymmärtää viittaavan lisäarvoon, jolla kannattamattomasta liiketoiminnasta saadaan viennin avulla hieman vähemmän kannattamatonta – eli kannattavampaa kuin jos ylijäämälihat luokiteltaisiin poisheitettäväksi jätteeksi. Kuten Tynjälä itse muotoilee: ”[E]ihän se laskeva kysyntä ole peruste sille, että dumpataan vaan pois ne lihat.” Artikkelissa tuodaan esiin, että lihatuotannon kannattavuutta nakertaa laskevan kotimaisen kysynnän ohella lannoitteiden, rehujen ja energian hinnannousu. Tekstissä viitataan Business Finlandin selvitykseen, jonka mukaan broilerin- tai sianlihan tuotannossa ei nykytilanteessa kannata tehdä uusia investointeja viennin vuoksi. Toisin kuin Tynjälä antaa ymmärtää, lihan vienti ei siis ole kannattavaa sen enempää yksittäisten tuotteiden kohdalla kuin yleisestikään.

Argumentti VII: Tukien varassa tuotetun lihan vienti kaukomaihin kannattaa, koska muutkin EU-maat tukevat lihantuotantoa.

Myös tässä, Luken erikoistutkija Csaba Jansikin suulla esitetystä argumentista kannattavuuden ja sen perustelun välinen yhteys on epäselvä. Suomi esitetään tekstikohdassa ensin muiden maiden kaltaiseksi: lähes kaikki EU-maat tuottavat ruokaa tukien varassa. Heti tämän jälkeen Jansik kuitenkin toteaa, että Suomi on erilainen kuin muut maat, koska Suomessa osuus tuotantotuista on EU-maiden suurin. Jansikin mielestä tuilla tuotettua lihaa voi olla kannattavaa viedä, ”jos viedään ruhonosia, mitä [Suomessa] ei myydä ihmisruuaksi, tai jos viedään jalostettuja tuotteita, jolloin raaka-aineen, ja sitä myöten tuen osuus lopputuotteen hinnassa on pienempi.” Jansik ei perustele, miksi Suomessa ruuaksi kelpaamattoman lihan vienti olisi kannattavaa. Aiemmin artikkelissa nimenomaan todettiin, että eläinten ylijäämäosien vienti ei ole taloudellisesti kannattavaa. Tekstikohdasta ei myöskään käy ilmi, mikä olisi se ”jalostettu tuote” jonka kohdalla toiminta muuttuisi voitolliseksi. Loppuvuodesta 2023 myyntiluvan Kiinassa saaneet einest tuotteet, kuten leikkeleet, nugetit ja nakit lukeutuvat kenties määritelmällisesti ”korkean jalostusasteen tuotteiksi”. Epäselväksi kuitenkin jää, ovatko nakit ja nugetit sitä lisäarvoa tuottavaa ”premium-tavaraa”, josta Atrian Tynjälän ja Jansikin puheissa haaveillaan. Epäselväksi jää myös, olisiko lihajalosteiden vienti

kannattavaa hintansa puolesta. Suomalaiskuluttajille nakkien ja nugettien tapaisten jalosteiden hintaa on painettu tukipolitiikan, tuotantomäärien ja voimakkaasti keskittyneen vähittäiskaupan avulla vuosikymmenien ajan keinotekoisesti alhaiseksi.

Tukipolitiikkaa artikkelissa kommentoivan MMM:n Pekka Sandholmin mukaan kannattavuutta voidaan parantaa tuotantoa tehostamalla: ”Näin saadaan suhteessa enemmän tavaraa vientiin pienemmällä tukimäärällä.” Kohdassa ei avata tarkemmin, mitä Sandholm käytännössä tarkoittaa ”tuotannon tehostamisella”. Kysymys on olennainen, kun puhutaan elävistä olennoista, joiden kohtelua ja kasvatusta säätelevät kotimaiset ja kansainväliset tuotantoeläinlait. Jos tehostamisella tarkoitetaan tuotannon lisäämistä, näkemys on ristiriidassa aiemmin esitellyn Business Finlandin suosituksen kanssa, jonka mukaan lihantuotantoa ei nykyoloissa kannata viennin takia kasvattaa. Tuotantomäärien lisäämisen myötä myös erilaiset tauti- ja pandemiariskit kasvavat. Artikkelissa ei käsitellä eläinteollisuuden lobbauspanoksia maataloustukipolitiikan ohjailemiseksi. Tutkija-arvioiden mukaan jopa 80 prosenttia EU-maataloustuista keskittyy nimenomaan eläinteollisuuden tukemiseen. Maataloustuottajien on vaikea uudistaa tuotantoaan, kun tukipolitiikka ohjaa toimintaa voimakkaasti tiettyyn suuntaan.¹⁶

Päätelmiä

Tässä käsittelemäämme *Helsingin Sanomien* artikkelia voi nähdäksemme pitää eräänlaisena pelinavauksena, yrityksenä tehdä eläinteollisuuden perusteita problematisoivaa talousjournalismia. Jutun lähtökohta on avoimen haastava. Kuvien ja kehysten kautta näkökulmaksi muodostuu epäily vientitoiminnan kannattavuudesta ja kestävydestä. Kuten eläinpolitiikkaa journalismissa pohtinut Tiina Ollila (2023, 248) on todennut, kehystys merkitsee usein enemmän kuin yksittäisen jutun sisällä tehdyt termivalinnat tai se, ketä on haastateltu. Kuten edellä esitetty analyysimme osoittaa, tarkastelu artikkeli koostuu useista keskenään ristiriitaisista, epäselvistä ja argumentatiivisesti epämääräisistä lausumista. Ristiriitaisuus johtuu osittain juttutyypistä ja artikkelin laajuudesta. Aihepiiriä käsittelevillä kysymyksillä on lähestytty useita ruoka-alan toimijoita, sekä teollisuuden että julkishallinnon edustajia. Epäjohdonmukaisuutta syntyy, kun puhujia on monta ja tekstin tila rajattu. Epäselviä lausumia ja ajoittaista ohi puhumista selittää myös se, että osaa haastateltavista on lähestytty laajemmalla kysymyksellä ruokaviennin tulevaisuudesta. Lihaviennin mielekkyyttä koskevasta kritiikistä liikkeelle ponnistava artikkeli ei siis käsittele pelkästään lihaviennin kannattavuutta, vaan laajenee pohtimaan ruokaviennin näkymiä yleisemmin. Kokonaisuus onnistuu kuitenkin tekemään lukijalle näkyväksi, millaisin argumentein lihaviennin kannattavuutta perustellaan. Se tekee näkyväksi, että argumentit eivät ole erityisen vakuuttavia eivätkä artikkelissa haastatellut toimijat onnistu vastaamaan tyhjentävästi kysymykseen viennin taloudellisesta kannattavuudesta. Sen sijaan esiin nousee useita jatkokysymyksen paikkoja ja uusia epäilyksiä lihaviennin tosiasiallisesta mielekkyydestä liiketoimintana.

Artikkelissa käytetään anteliaasti suoria sitaatteja, joissa haastateltavien muotoilut ja omat sanavalinnat tulevat näkyviin. Lainaukset näyttävät myös eläintuotantoa koskevien termien ja käsitteiden käyttötavat ja näiden taustalla vallitsevan, vakiintuneen ajattelun. Kun tutkimustiedon edistämä ymmärrys ihmisen eläimyydestä ja *muunlajisten* älystä ja tuntoisuudesta yleistyy, yhä useamman

lehdenukijan korvaan särähtää ikävästi se, että tuotantoeläimistä puhutaan edelleen ongelmatomasti tavarana, raaka-aineena ja teollisina tuotteina. Tällainen puhetapa on vielä toistaiseksi talousjournalismin valtavirtaa. Ruokamurros kuitenkin etenee, ja sen myötä myös eläinteollisuuden ongelmaton *business as usual* -aikakausi saattaa pian olla ohi. *HS*:n juttuesimerkki osoittaa, että eläinteollisuudesta on mahdollista tehdä talousjournalismia, joka reagoi uuden ajattelutavan asettamiin haasteisiin. On tarpeen esittää suoria kysymyksiä eläintuotannon kannattavuudesta ja kestävyyydestä, ja on aiheellista odottaa kysymyksiin myös perusteltuja vastauksia. Jotain on pielessä, jos vastaukset eivät vakuuta.

Viime aikoina on keskusteltu vilkkaasti journalistien integriteetistä. Keskustelun sytykkeenä ovat toimineet oikeistopopulistien suunnasta masinoitut syytökset ”agendajournalismista”. Termi viittaa viimeaikaisissa käyttöyhteyksissään ajatukseen journalismista asian ajamisena ja vaikuttamisena objektiivisen asioista uutisoinnin sijaan. Vaikka syytös perustuu agendakäsitteen tarkoitukselliseen väärinkäyttöön ja naivistiseen käsitykseen journalismin objektiivisuudesta,¹⁷ etenkin eläinetiikkaa sivuavat aiheet ovat journalistisen työn näkökulmasta kiistatta hankala työmaa. Suomalaiskansallisten kulttuurisotien ja populistisen tunnepolitiikan ytimeen osuva lihateollisuus on juttuaiheena erityisen tulenarka. Painolastia tekemiseen tuottavat vahvat journalistiset konventiot, mediatalojen konsensushakuisuus ja eläinten välinearvo kyseenalaistamattomana normina. Näin toteaa Sanna Karjalainen (2023) maakuntalehtien toimittajien suhdetta eläinetiikkaan käsittelevässä, Jyväskylän yliopiston viestinnän oppiaineessa tarkastetussa pro gradu -tutkielmassaan. Karjalainen haastatteli tutkielmaansa varten *Ilkka-Pohjalaisen*, *Kalevan*, *Karjalaisen* ja *Etelä-Suomen Sanomien* toimittajia. Karjalaisen mukaan toimittajan omalla erikoistumisella ja eläineettisillä kannoilla on vaikutusta siihen, tuleeko eläinten näkökulma ylipäättään näkyviin työssä. Karjalaisen mielestä iso periaatteellinen kysymys on, näkeekö toimittaja työnsä ”raporttoijaksi” vai onko tehtävänä ”vaikuttaminen ja maailman muuttaminen”. Vastuu normille vaihtoehtoisesta näkökulmasta jää joka tapauksessa yksittäisen toimittajan harteille. Vaikusta on myös alueen ihmisten ja laajemminkin yhteiskunnassa vallitsevalla yleisellä mielipiteellä. Normista voi olla jopa siinä määrin vaikea poiketa, että joissain tapauksissa voi kysyä, täyttääkö journalistinen varovaisuus jo itsesensuurin tunnusmerkit. ”Varmaa on, että lukijakuntansa ja kaupallisten tavoitteiden vuoksi toisilajisten asia ja näkökulma on maakuntalehdille kiusallinen”, Karjalainen kirjoittaa työnsä johtopäätöksissä.

Eläineettinen keskustelu ei tule lähivuosina loppumaan, ja tällä on väistämättä vaikutusta myös lihatalojen tulevaisuuden näkymiin. Tarvitaan aiheeseen perehtyneitä toimittajia, jotka eivät sokaistu lihatalojen talousjargonista, vaan tohtivat esittää jatkokysymyksiä myös uuden, eläinten tuntoisuutta ja tietoisuutta korostavan tutkimustiedon nojalla. Kuten eläinetiikan näkökulmaa journalismiin peräänkuuluttanut Tiina Ollila (2023, 249) huomauttaa, journalisteilta ei vaadita muuta kuin perinteistä tervettä kriittistä etäisyyttä lähteisiinsä. Lihatalojen viestintä on yritysten markkinointiviestintää, eikä yritysten mielikuvamarkkinointi ja menekien edistäminen ole journalismin tehtävä. Tässä esittämämme analyysin nojalla yhdyimme Ollilan

näkemykseen toteamalla, että epäjohtonmukaisten, puolivillaisten puheiden ei pidä antaa mennä jutussa läpi, oli aihe mikä hyvänsä.

Kirjallisuus

- Grušovnik, Tomaž, Reingard Spannring ja Karen Lykke Syse (toim.). 2020. *Environmental and Animal Abuse Denial. Averting Our Gaze*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Jokinen, Arja, Eero Suominen ja Kirsi Juhila. 1998. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. 1998. *Argumentaatio ja kritiikki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karjalainen Sanna. 2023. "Aika paskarooli niillä on": maakuntalehtien toimittajien eläinkäsitykset ja eläinuutisointia ohjaavat käytännöt. Jyväskylän yliopisto: Journalistiikan pro gradu -tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/92299>
- Morley, David. 2017. *Communications and Mobility. The Migrant, the The Mobile Phone and the Container Box*. Somerset: Wiley-Blackwell.
- Ollila, Tiina. 2023. *Poliittiset eläimet*. Tampere: Vastapaino.
- Priest, Graham. 2008. *An Introduction to Non-Classical Logic: From if to Is*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Read, Stephen. 2010. *Relevant Logic: A Philosophical Examination of Inference*. Oxford: Basil Blackwell.

Kirjoittajat

Laura Saarenmaa, FT, dosentti, yliopistonlehtori

Laura Saarenmaa on mediakulttuurin dosentti ja yliopistonlehtori Turun yliopiston mediatutkimuksen oppiaineessa. Saarenmaa tutkii median roolia suomalaisen lihanormin muotoutumisessa.

Pasi Valtonen, FT, tutkija, tuntiopettaja

Pasi Valtonen on tutkija ja tuntiopettaja Tampereen yliopiston filosofian oppiaineessa. Valtonen on kielifilosofi ja tutkii yhteiskunnallisia aiheita kielen näkökulmasta.

Viitteet

¹ Oskar Kohosen X-viesti ministeri Sari Essayahille 14.11.2023.

<https://x.com/okohonen/status/1724474440560361568>

² Mikko Kiesiläinen Twitterissä 3.4.2019. <https://x.com/MKiesilainen/status/1113502676254326785>

³ Esim. Susanna Hast: "Aiheutamme eläimille kärsimystä ja kuolemaa, vaikka se ei ole välttämätöntä" Yle.fi. 4.10.2023; Laura Friman: "Hyvästi liha, olit ihana ja rakastan sinua ikuisesti!" Yle.fi 2.10.2019;

Maryam Abdulkarim: Teollinen eläintuotanto- ihmiskunnan historian suurin rikos? Yle.fi 29.1.2019;

Joonas-Hermannin Mäkinen: "Lihansyönnillä ei ole tulevaisuutta" Yle.fi 24.4.2019.

⁴ Aloitetta käsiteltiin eduskunnan lähetekeskustelussa 29.2.2024.

⁵ Alma Onali (kirj.) "Suomi haluaa moninkertaistaa ruokavientinsä, mutta tappiolla tuotetun possun vieminen Aasiaan herättää kysymyksiä." *Helsingin Sanomat* 4.4.2022.

⁶ Kirjoitus on muokattu Kriittisen eläintutkimuksen päivillä Turun yliopistossa 14.11.2023 sekä Median ja viestinnän tutkimuksen päivillä Tampereen yliopistossa 12.–13.4.2024 pidettyjen esitelmien ja niissä saatujen kommenttien pohjalta.

⁷ Tässä esitetyt huomiot kuvituksesta on tehty artikkelin verkkoversiosta. Printtilehdessä henkilökuvia on ainoastaan kaksi, Satu Hassin ja Elisa Aaltolan.

⁸ Katseen pois kääntämisen ja eläindenialismin mahdollistumisen kulttuurisista mekanismeista Grušovnik ym. 2020.

⁹ Klassisen logiikan mukaisen ehtolauseen jäsenten välinen yhteys on heikko, eikä se täten sopisi kovinkaan hyvin analyysin lähtökohdaksi. Klassisessa logiikassa ehtolauseen ”Jos A, niin B” totuusehdot samastetaan disjunktion ”ei-A tai B” totuusehtoihin (esim. Priest 2008, 11–16; Read 2010, 22–31). Klassisen logiikan mukaan mikä tahansa *epätosi* etujäsen riittää siis tekemään ehtolauseesta toden. Tämä ei olisi kovin hedelmällinen lähtökohta analyysille, koska klassisen logiikan mukaan esimerkiksi ehtolause ”Koska lehmät lentävät muodostelmassa Helsingin yllä, niin lihanvienti kaukomaihin on järkevää” on tosi.

¹⁰ Yllä esitettyä voidaan havainnollistaa seuraavalla argumentaatioteoriaa mukailevalla päätelmällä:

Koska lehmät lentävät Helsingin yllä, lihanvienti kaukomaihin on kannattavaa.

Lehmät lentävät Helsingin yllä.

Siis, lihanvienti kaukomaihin on kannattavaa.

Argumentaatioteorian näkökulmasta yllä oleva päättely on pätevää, koska se ei sisällä muodollista virhettä. Ongelma muodostuu siitä, että sisällöllisesti lehmien lentäminen ei pidä paikkaansa. Lehmien lentämisen ja lihaviennin välille ei siis muodostu aitoa yhteyttä. Tämänkaltaisia kohtia pyrimme ehtolauseanalyysin avulla osoittamaan.

¹¹ The European Convention for the Protection of Animals Kept for Farming Purposes (ETS No.87).

<https://www.coe.int/en/web/cdcj/farming>

¹² Tanskan lihateollisuuden rahoitushaasteista kertoi Pellervo Median maatalousyrittäjille suunnattu *Eläin*-lehti. *Eläin* 1/2019, 54–58.

¹³ Brittiläinen *The Guardian* on raportoinut laajasti Tanskan ”hävettävästä” sianlihakulttuurista ja lihateollisuuden ongelmista, esim. ”’Embarrassing’ Denmark forced to U-turn on state canteens.” *The Guardian* 3.11.2020. <https://www.theguardian.com/environment/2020/nov/03/embarrassing-denmark-forced-to-u-turn-on-meat-ban-for-state-canteens>; ”The Whole System is Rotten’: life inside Europe’s meat industry”. *The Guardian* 28.9.2021.

<https://www.theguardian.com/environment/2021/sep/28/the-whole-system-is-rotten-life-inside-europes-meat-industry>

¹⁴ Denmark to impose World’s First Carbon Tax on Agriculture, With Each Cow costing 100 USD per Year.

Verkkolehti *Greenqueen.com* 26.6.2024. <https://www.greenqueen.com.hk/denmark-carbon-tax-agriculture-meat-dairy-cattle-farmers/>; ”Tanskassa päätettiin historiallisesta maatalousverosta – voitaisiinko Suomessa säätää vastaava?” *Helsingin Sanomat* 23.7.2024.

¹⁵ EU-tukipolitiikan suuntaa käsiteltiin *Maaseudun Tulevaisuudessa* 20.3.2019.

¹⁶ ”Big meat and dairy lobbyists turn out in record numbers at Cop28” *The Guardian* 9.12.2023.

<https://www.theguardian.com/environment/2023/dec/09/big-meat-dairy-lobbyists-turn-out-record-numbers-cop28>; ”Gigantic power of meat industry blocking green alternatives, study finds”. *The Guardian* 18.8.2023.

<https://www.theguardian.com/environment/2023/sep/18/gigantic-power-of-meat-industry-blocking-green-alternatives-study-finds>

¹⁷ Journalismintutkija Jari Väliavonon avasi viimeaikaista keskustelua Youtuben Puheenaihe-podcastissa ”Agendajournalismi, toimittajien arvot ja median tulevaisuus”.

<https://www.youtube.com/watch?v=Kz-uJwvQeyA>